

Москвіна Т.П.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільного виховання
і педагогічних інновацій
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

ГУМАНІСТИЧНА МОРАЛЬ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ ГУМАННОЇ ОСОБИСТОСТІ

Нагромадження досвіду моральної поведінки відбувається в молодшому шкільному віці. Важливо в цей період навчити дітей різним способам поведінки, взаєминам між дітьми. Тому необхідно формувати уміння, навички і звички поведінки.

В контексті гуманних взаємин нас цікавлять навички поведінки (вольові), які можна вдосконалювати; корисні звички, які допомагають дитині швидко і впевнено здійснювати необхідні дії, дотримуватись правил поведінки, моральні (духовні) звички, які привчають дитину говорити правду, бути чесним, добрим, справедливим, милосердним і т.п.

Проблема специфіки виховання гуманної особистості вимагає від української педагогічної науки усвідомлення потреби саме в гуманістичній моралі, яка об'єктивно притаманна правовому громадянському суспільству, бо виходить за рамки вказівної і забороняючої систем та піднімається на більш високий рівень ціннісно світоглядній орієнтації.

Однак педагогічне осмислення і практична реалізація цієї проблеми гальмується неоднозначними, а часом діаметрально протилежними поглядами етичної науки на природу, специфіку і роль моралі в суспільстві. Камінь спотикання лежить у площині розуміння суті і функцій моралі. Одна група авторів стоїть на тих позиціях, що мораль – це форма суспільної свідомості, а основна її функція – регулятивна (авторитарна етика). Найбільш повно ці ідеї представлені у працях О.В. Дробницького.

На даному етапі розвитку етичної науки все більшої значущості і поширення набувають погляди вчених Ю.М. Смоленцева, О.І. Титаренка, В.Н. Щердакова та ін., які розглядають мораль як унікальний спосіб духовно-практичного освоєння світу людиною (гуманістична етика). В рамках даного підходу регулятивна функція моралі вже не є визначальною. Пріоритетне місце займає світоглядна ціннісно-орієнтуюча функція, оскільки моральна самореалізація особистості найбільш ефективно здійснюється завдяки активізації ціннісно-орієнтуючого потенціалу моралі [1].

Основи доброчесності закладені в самому характері зрілої і цілісної особистості, а зло полягає в байдужості до свого “Я”. Гуманістична етика визнає цінністю не норми, принципи та ідеали, а саму людину, її життя й унікальність. Тому не самозречення і себелюбство, – а любов до себе, не нехтування індивідуальним, а утвердження свого істинно людського “Я” – ось вищі цінності гуманістичної етики.

Гуманістична етика базується на вірі в людину, визнанні її автономності, незалежності, свободи й розуму. Вона вважає, що людина спроможна самотійно розрізняти добро і зло й правильно робити етичні оцінки. Людина для неї – “міра всіх речей”. Немає нічого ціннішого, ніж людське життя. В.О. Сухомлинський утверджує людину як найвищу соціальну цінність. Важливо, зазначає він, "щоб у роки дитинства кожен вихованець умів дорожити людиною як найбільшою цінністю, був непримиренним, нетерпимим до самої думки про те, що людині можна завдати нещастя, образити, принизити" [2: 26].

На думку В.О. Сухомлинського, формування гуманної особистості може бути реалізовано на практиці лише за умови, коли моральність проймає усі сторони і грані виховання, відкриваючи перед кожною дитиною шлях до ідейних, творчих, трудових і естетичних цінностей: "Гармонійна всебічно розвинена особистість немислима без міцного морального стрижня. Основне в людині – це людяність. До цього морального стрижня має прив'язуватися все, що набувається вихованнями в житті школи, в результаті

багатогранних виховних впливів. Усі ці впливи повинні ніби переломлюватися крізь призму моральності. Без моральної чистоти втрачає смисл усе – освіта, духовне багатство, трудова майстерність, фізична досконалість" [3: 76].

Людина зростає до себе і свого щастя лише у взаємодії з іншими людьми. Крім цього, любов до іншої людини, будь-якої форми життя – це її власна сила, завдяки якій вона рідниться зі світом і робить світ посправжньому своїм. Гуманістична етика визначає ціннісні механізми моральної регуляції людської життєдіяльності, критерії морального прогресу. Гуманістичні цінності проявляються в реалізації сутнісних сил людини, моральному вдосконаленні, особистісному розвитку. Тому, моральні цінності розглядаються через призму таких аспектів:

- *аксіологічного* – звернення особистості до вищих духовних цінностей. До них відносяться такі моральні феномени, як Добро, Свобода, Обов'язок, Честь, Совість, Гідність, Щастя, Любов. Вони співвідносяться не з нормою, а з уявленням про гуманістичний ідеал, як сходження людини до себе кращої;

- *гносеологічного* – залучення особистості до процесу пізнання гуманістичних цінностей, транскультурних принципів співжиття, співробітництва, лояльності і терпимості до інших. Оволодіння етичними знаннями, уміннями бачити те загальне, що не лише об'єднує людство, але й характеризує кожну людину зокрема. Засвоєння етичних правил у сфері спілкування і поведінки, застосування їх у повсякденному житті;

- *когнітивного* – пізнання особистістю через призму гуманістичних цінностей національної і загальнолюдської культур, самої себе, як суб'єкта діяльності і відносин, усвідомлення своїх можливостей;

- *суб'єктно-особистісного* – виявлення суті гуманістичного світогляду, усвідомлення своєї причетності до світу в усіх його проявах, становлення особистості як суб'єкта соціальних відносин.

Гуманістична мораль громадянського суспільства, яке є гарантом розбудови демократично-правової України, відрізняється від інших видів

моралі тим, що його члени через свої організації вміють законним, цивілізованим способом відстоювати свої права, інтереси і свободи, не порушуючи миру і злагоди в суспільстві і тим самим зміцнюючи засади демократичної правової держави.

Гуманістична мораль базується на культурологічній основі, для якої характерний узагальнюючий, інтегративний підхід. Вона передбачає входження моралі в історичний процес і розглядає її як культурний феномен. Її сутність полягає у тому, щоб забезпечити баланс особистого і громадського блага, гармонізувати процес людського спілкування. Моральність же означає реальний стан моральної свідомості, відносин, вчинків людини тобто те, що є в протизагаду тому, що мало було б бути.

Моральність є внутрішньою ціннісною основою духовності, культури суб'єкта, яка спрямовує людську активність на утвердження самоцінності особистості, усвідомлення обов'язків людини перед іншими людьми, перед Батьківщиною, суспільством, природою. У ставленні до особистості моральність виступає метою, перспективою її вдосконалення, вимогою. Її зміст проявляється в формі норм і оцінок, які мають загальний, обов'язковий для всіх характер.

Таким чином, моральність відображає гуманістичну перспективу розвитку людства, визначає критерії оцінки людських цілей і засобів їх досягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Законопростір сучасного виховного процесу // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1. – С. 3-4.
2. Калмиков Г.В. В.О. Сухомлинський про взаємини особистості й колективу // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3. – С. 24-31.
3. Сіднів Л.М. На ідеалах добра і гуманізму // Рад. школа – 1988 – № 9. – С. 76-78.